
NA POMOC VOJENSKOVĚDECKÉ PRÁCI

TEORETICKÁ KONFERENCE K ZÁKLADNÍM OTÁZKÁM VOJENSKÉ VĚDY

Na počátku dubna 1957 proběhla čtyřdenní jednání konference »K základním otázkám vojenské vědy«, kterou pořádala Vojenská politická akademie. Konference byla připravována dlouhou dobu, these, zpracované katedrou dějin vojenského umění na VPA, byly otištěny ve zvláštním čísle Lidové armády (číslo 23) již v prosinci roku 1956. Přípravy konference, zejména otištěné these a některé diskusní příspěvky, vzbudily živý ohlas a diskusi v různých složkách naší armády. Zvláště intensivní přípravy na konferenci proběhly na VA KG, kde příslušníci katedry politických věd napsali zásadní připomínky k thesím konference (byly otištěny v Lidové armádě čís. 6/1957) a na VTA AZ, kde byl vydán celý sborník diskusních příspěvků k aktuálním otázkám vojenství.

Konference se účastnili příslušníci všech složek československé lidové armády, velitelé a političtí pracovníci útvarů a svazků, funkcionáři a vědečtí pracovníci ústředních orgánů, učitelé a vědečtí pracovníci vojenských vědeckých institucí a vojenských škol. Na jednání konference se podíleli i pracovníci civilních vědeckých institucí. Význam konference byl zdůrazněn přítomností jednoho z čelných představitelů sovětské vojensko-teoretické fronty plukovníka Strokova, což je první událostí tohoto druhu v historii naší armády.

Jednání konference proběhla jednak v plenu, jednak v pěti sekcích. V jednotlivých sekcích byly rozbírány otázky předmětu a obsahu vojenské vědy, otázky vojenské historie a její periodisace, aktuální problémy vojenství, zejména rysy příští možné války a jejího počátečního období, dále úkoly vojenskovědecké propagandy a výuky dějinám vojenského umění na vojenských školách a konečně zvláštní úkoly předmětů sociálně ekonomického cyklu na vojenských školách.

Vzhledem k tomu, že problematika druhé, čtvrté a páté sekce zajímá především vojenské historiky, politické pracovníky a učitele vojenských škol, a dále vzhledem k tomu, že otázky rysů příští možné války jsou příliš obsáhlé a zabývá se jimi v současné době řada publikací, je úkolem tohoto informativního článku seznámit čtenáře s výsledky konference jako celku a s výsledky jednání první sekce o předmětu vojenské vědy.

*

Předem několik slov o tom, proč došlo ke svolání konference a čím bylo odůvodněno její obsahové zaměření.

Podstatná část jednání konference se zabývala základními otázkami vojenské vědy, určením jejího předmětu, vymezením místa vojenské vědy v systému ostatních věd a ujasněním obsahu vojenské vědy. Někteří účastníci namítali, že v současné situaci nebyla volba tematiky konference

nejvhodnější, že řešení těchto otázek nemá přímý praktický význam pro výstavbu našich ozbrojených sil a pro jejich přípravu na možnou válku proti imperialistickým státům, jejichž úsilí rozpoutat válku roste.

Naproti tomu se většina účastníků shodovala v tom, že svolání konference bylo nejvyšší účelné a že řešení základních otázek vojenské vědy je aktuálním důležitým úkolem. To bylo zdůrazněno i v závěrech konference.

Předmět vojenské vědy, to jest vymezení problematiky, již se vojenská věda zabývá, není neměnný. Se zásadními změnami v podmínkách vedení válek mění se i rozsah otázek, které vojenská věda zkoumá, mění se oblast jevů, v níž odhaluje zákonitosti vedení války jako ozbrojeného zápasu. Před strojovým obdobím vedení válek rozhodovaly o výsledku válek samy armády na válečích. Proto se také vojenská věda zabývala daleko užším okruhem otázek. Jejím předmětem bylo zkoumat zákonitosti ozbrojeného zápasu a využít jich, aniž by se musela zabývat otázkami ekonomického a morálně politického potenciálu válčících stran. Ve strojovém období, kdy se války staly válkami národů, kdy se ve válce měnilo celé národní hospodářství a nutným předpokladem pro vítězství byla mobilisace všech materiálních i duchovních sil země, nutně se rozšířila i oblast jevů zkoumaných vojenskou vědou. Předmětem vojenské vědy bylo i zkoumání ekonomických a morálně politických možností obou bojujících stran.

V současné době jsme svědky převratných změn ve vojenství, ve vedení válek. Vzhledem k nebyvale rychlému kvalitativnímu i kvantitativnímu rozvoji vojenské techniky a vznikem antagonistických vojenských uskupení dvou společenských systémů — socialistického a kapitalistického — začíná nové období v dějinách válek, někdy označované jako strojově atomové období. Válka se stává daleko složitější, pro vojenské účely může být využíváno nových vědních odvětví (kybernetiky, astronomie atd.), zápolí se stává objektem přímých vojenských útoků vedených podstatně účinnějšími prostředky. Proto je nesporně na místě upřesňovat v těchto nových podmínkách i úkoly vojenské vědy, její místo v systému věd, její předmět a obsah.

Popudem ke svolání konference byla i skutečnost, že o otázky vojenské vědy roste zájem mezi veliteli, politickými a jinými pracovníky v naší armádě. Ujednání názorů na základní otázky vojenské vědy jistě přispěje k odstranění nejasností, které se doposud vyskytují.

Konečně svolání konference o základních otázkách vojenské vědy je odrazem nástupu nové cesty v naší vojenskovědecké práci po XX. sjezdu KSSS se všemi jeho klady i nedostatky, je výrazem snahy podílet se větší měrou na jejich řešení v rámci všech ozbrojených sil socialistického tábora. Uvedená problematika byla a je řešena v SSSR a v některých lidově demokratických státech, na příklad v Polsku, proto konference měla vyjádřit i náš názor na zkoumané otázky.

Určení předmětu je základní otázkou každé vědy a má nesporný praktický význam pro řešení nejdůležitějších věcí, jako je správné zaměření (dalo by se říci směr hlavního úderu) vojenskovědecké práce, »dělba práce« mezi vojenskými a jinými odborníky, což je zajisté základním předpokladem úspěšné praktické činnosti.

V době, kdy jsme se v naší armádě začínali seznamovat s poznatky a zkušenostmi sovětské vojenské vědy, byl předmět sovětské vojenské vědy formulován tak, že jejím úkolem bylo zkoumat otázky válek jako celku, její sociálně ekonomické i specifické vojenské stránky. Do předmětu vojenské vědy byla zahrnována i problematika vzniku a podstaty válek, charakteru válek a p., tedy okruh otázek, které zkoumá marxisticko-leninské učení o válce a ozbrojených silách, to jest socialistická vojenská ideologie. Přitom vojenská ideologie jako část socialistického světového názoru, vztahující se ke společensko-historickým otázkám válek, je ve vztahu k vojenské vědě nadřazeným, řídícím vědním odvětvím. Předmět vojenské vědy byl stanoven nadměrně široce a vztah vojenské ideologie a vojenské vědy byl chápán nesprávně. To mělo i dalekosáhlé praktické následky. Pozornost vojenských odborníků byla rozptylována na přespříliš široký okruh otázek, řada vojenských a filosofických vědeckých pracovníků se zabývala obdobnou problematikou. Rozšířené pojetí předmětu vojenské vědy mělo záporný vliv i na hodnocení buržoasní vojenské vědy. Zjevně reakční charakter buržoasní vojenské ideologie (teorie věčnosti válek, biologické, rassistické, novomalthusiánské a jiné teorie vzniku a podstaty válek atd.) skresloval naše názory na možnosti buržoasní vojenské vědy, poněvadž otázky vojenské ideologie byly někdy zahrnovány do obsahu vojenské vědy.

V obsáhlé diskusi, které se na stránkách Sovětské vojenské mysli v letech 1953—1955 účastnilo mnoho předních sovětských vojenských teoretiků, byl probírován nový názor na předmět sovětské vojenské vědy, byly zúženy hranice jejího zkoumání. Sovětská vojenská věda se má zabývat zkoumáním specifické stránky války — válkou jako ozbrojeným zápasem. Z jejího předmětu byly vyloučeny sociálně ekonomické otázky, otázky války jako společensko-historického jevu. Podle diskuse by bylo možno formulovat předmět sovětské vojenské vědy asi takto: Vojenská věda zkoumá zákonitosti války jako ozbrojeného zápasu, rozpracovává je a studuje ekonomické a morálně politické možnosti obou válčících zemí (stran).

Otázkou předmětu sovětské vojenské vědy se zabývali i účastníci II. vědecko-teoretické konference akademie generálního štábu v Polsku. Vycházeli z diskuse o těchto otázkách v SSSR a v převážné většině se shodli, že předmětem soudobé vojenské vědy je poznání objektivních, na lidské vůli nezávislých zákonitostí války jako ozbrojeného zápasu, rozpracování nedokonalejších forem a způsobů vítězného vedení války a boje na základě správného poznání těchto zákonitostí, všestranné zabezpečení válečné činnosti po stránce ekonomické a morálně politické, při čemž úkolem vojenské vědy je pochopit ekonomické a morálně politické možnosti obou válčících stran. Obsahem vojenské vědy je vojenské umění a učení o ekonomickém a morálně politickém potenciálu.

*

Podle našeho názoru byla nedostatkem takovéto formulace předmětu a obsahu vojenské vědy značná obecnost, která dovolovala různý výklad některých myšlenek. Tak se na příklad vyskytovaly názory, že když se válka stává čím dál tím složitějším jevem, musí se vojenská věda nejen zabývat daleko širším okruhem otázek, ale že se dokonce stává všezahrnující, komplexní vědou. Méně byla chápána a zdůrazňována skutečnost, že se

i ostatní vědy musí v soudobých podmínkách daleko více zabývat otázkami války jako ozbrojeného zápasu, že se rozšiřují oblasti styčných problémů, jimiž se musí zabývat jak vojenská věda, tak i jiné společenské a přírodní vědy.

Vojenské vědě byl někdy připisován úkol zkoumat otázky ekonomického a morálně politického potenciálu jako celku, nejen jejich konkrétní projev ve válce jako ozbrojeného zápasu, ale i jejich funkci jako činitelů všeobecného společenského vývoje. Podle některých názorů byly otázky ekonomického a morálně politického zabezpečení rovnocenné s otázkami vlastního vedení ozbrojeného zápasu, učení o ekonomickém a morálně politickém potenciálu bylo považováno za rovnocennou složku vojenské vědy, jako je vojenské umění. (V diskusním příspěvku podplukovníka Stapora na oné konferenci v Polsku je mimo jiné uvedeno: *»Vojenské umění je jednou ze složek vojenské vědy v dle takových složek, jako je zkoumání ekonomických a morálních možností a rozpracování zásad budování ozbrojených sil... Zkoumání a hodnocení ekonomického potenciálu... vyžaduje rovněž znalosti a zkoumání zákonů rozvoje výroby a celého národního hospodářství...«* (podtrženo námi).

Ve snaze upřesnit úkol vojenské vědy v této oblasti jevů, zdůraznit, že se vojenská věda zabývá ekonomickými a morálně politickými procesy válčících stran jen na úrovni specifických otázek výstavby ozbrojených sil a ozbrojeného zápasu, dopustili jsme se při formulaci předmětu vojenské vědy v »Thesích konference« nepřesnosti. Problémy ekonomického a morálně politického zabezpečení jsme považovali ani ne tak za objekt zkoumání vojenské vědy, jako spíš za otázku metody jejího zkoumání; vojenská věda měla především využívat poznatků příslušných vědních odvětví, která měla vojenské vědě dávat potřebné podklady. Vojenská věda měla podle našeho názoru zkoumat zákonitosti války jako ozbrojeného zápasu a hledat nejlepší způsoby výstavby ozbrojených sil a nejlepší způsoby vedení válek, operací a bojů s přihlédnutím k ekonomickým a morálně politickým možnostem válčících stran. Při takové formulaci však byly z předmětu vojenské vědy vyloučeny nejen otázky ekonomického a morálně politického potenciálu jako všeobecně společenského činitele, ale bylo vyloučeno i zkoumání specifického projevu těchto potenciálů jako válečných činitelů.

Na konferenci byly oba extrémní názory prodiskutovány a v závěrech jednání první sekce byly formulovány přesněji úkoly vojenské vědy v tomto směru. V závěrech je uvedeno, že nelze připustit, aby nesprávné vymezení předmětu odvádělo vojenskou vědu od řešení ji vlastních specifických otázek a dublovalo tak práci jiných věd. Soudobá válka je neobyčejně složitý proces, do něhož vstupují všechny společenské činitele. Tato zvláštní povaha války se nutně odráží v tom, že okruh otázek, jimiž se v důsledku toho musí zabývat vojenská věda, je začně široký a složitý. To však nesmí vést k nadměrnému rozšiřování (nebo naopak zužování) okruhu otázek, jimiž se zabývá. Nadměrné rozšiřování předmětu vojenské vědy vedlo k tomu, že do vojenské vědy byly vtahovány otázky, jejichž řešení přináleží jiným vědám. V předmětu vojenské vědy je nejdůležitější studium objektivních zákonů vedení války jako ozbrojeného zápasu, vyloučit však z jejího předmětu otázky ekonomických a morálně politických činitelů by bylo nadměrným zúžením oblasti jejího zkoumání. Socialistická vojenská věda musí s nimi počítat, přenechává však studium těchto činitelů jako všeobecně spo-

lečenských historickému materialismu a ostatním vědám a soustřeďuje se na to odhalit, jak tyto činitele ve specifické formě válečných činitelů mají vliv na vedení války jako ozbrojeného zápasu.

Podle původních názorů na obsah vojenské vědy byla podle našeho mínění nedostatečně rozlišena důležitost složek vojenské vědy. Jednotlivé složky, jako vojenské umění, učení o ekonomickém a morálně politickém činiteli a otázky výstavby ozbrojených sil byly stavěny lineárně vedle sebe, vedly se spory o to, která složka má největší význam, a pokud byla vyzvedávána rozhodující úloha vojenského umění, dělo se tak deklarativní formou, bez náležitého odůvodnění.

Rozhodující význam vojenského umění byl podle našich názorů v tom, že vojenské umění je přímo spjata s praktickou bojovou činností, vzniklo zároveň s ozbrojeným zápasem a je právě tím úsilím, uvědomělou organizující činností směřující k dosažení vítězství. Přeměňuje názory, ideje, these a plány ve skutečnost, v praktickou činnost. Proto jsme se domnívali, že vztah vojenské vědy a vojenského umění je třeba řešit na základě vztahu teorie a praxe. Snaha určit a upřesnit místo vojenského umění ve vojenské vědě, upřesnit vztah objektivních podmínek a subjektivní činnosti, jak se o tom mimo jiné zmínil ve svém diskusním příspěvku s. plukovník Strokov, byla naprosto správná. Extrémní však byl závěr ze všech vývodů týkajících se vztahu vojenské vědy a vojenského umění v »Thesích«, podle něhož měla být vojenská věda teorií a vojenské umění pouze praxí vedení války jako ozbrojeného zápasu.

V průběhu konference byly pohledy týkající se vztahu vojenské vědy a vojenského umění důkladně prodiskutovány a většina účastníků se ztotožnila s názorem vyjádřeným i v závěrech z jednání první sekce. Tam se o této otázce praví, že vojenská věda je jako každá věda zobecněnou praxí, to znamená zobecněnou praxí vedení ozbrojeného zápasu. Je tedy jednotou teorie a praxe. Smyslem poznání objektivních zákonů války je jejich využití v praxi. **Ve vojenské vědě rozhodujícím článkem, který stále spojuje praxi ozbrojeného zápasu a jeho teoretické zobecnění, je vojenské umění.** Je však nesprávný názor, že vojenské umění je pouhou praxí, vojenské umění na všech svých stupních má také svoji teorii. Jen takové místo vojenského umění ve vojenské vědě nedovoluje upadnout do holého praktikismu a rutinérství.

V některých diskusních příspěvcích byl potvrzen názor, že kromě takových složek vojenské vědy, jako je vojenské umění a učení o ekonomickém a morálně politickém potenciálu, má vojenská věda za úkol zkoumat i obecné zákonitosti války jako ozbrojeného zápasu, které přesahují rámec jednotlivých složek nebo se dotýkají všech složek vojenské vědy, jako na příklad zkoumání vztahu fronty a zápolí a p. Proto je správné vidět v obsahu vojenské vědy i složku zabývající se obecnými problémy přípravy a vedení soudobé války.

Co se týče otázek výstavby, výcviku a výchovy ozbrojených sil v míru i za války, nebylo na konferencích dosaženo jednoty, jaké místo tato problematika zaujímá ve vojenské vědě. Podle některých názorů patří do vojenského umění, je složkou vojenského umění vedle strategie, operačního umění a taktiky. Naproti tomu někteří diskutující zastávali názor, že tyto otázky jsou samostatnou složkou vojenské vědy. S. plukovník Strokov uvedl,

že první hledisko bylo v poslední době mnohokrát prodiskutováno a odmítnuto. Podle jeho mínění jsou otázky výstavby a přípravy ozbrojených sil složkou vojenské vědy.

Jednání konference o základních otázkách vojenské vědy dále upřesnila předmět vojenské vědy a přesněji stanovila její obsah, jednotlivé složky vojenské vědy.

Předmětem vojenské vědy je podle současných názorů zkoumání a odhalování objektivních zákonitostí války jako ozbrojeného zápasu, při čemž vojenská věda široce využívá poznatků ostatních společenských věd, přírodních a technických věd, dále zkoumání ekonomických a morálně politických možností válčících stran s hlediska jejich projevu jako válečných činitelů, využití všech poznatků k výstavbě a přípravě vlastních ozbrojených sil a k jejich všestranně zabezpečené, úspěšné a cílevědomé činnosti na válčích.

Obsah vojenské vědy pak tvoří učení o obecných otázkách přípravy a vedení soudobé války, učení o ekonomickém a morálně politickém potenciálu válčících stran jako o válečných činitelích, otázky výstavby a přípravy ozbrojených sil a konečně vojenské umění, které je rozhodující součástí vojenské vědy, přímo spojující vojenskou vědu s praxí ozbrojeného zápasu.

*

Konference se zabývala také vztahem socialistické a buržoasní vojenské vědy. Účastníci konference se shodli v názoru, že socialistická a buržoasní vojenská věda má v mnoha směrech společný konkrétní obsah, že na příklad technické nebo taktické poznatky z budování ozbrojených sil a z vedení ozbrojeného boje mohou být navzájem přejímány. Naproti tomu však naprosto nelze ztotožňovat obě vědy, nelze hovořit o jediné vojenské vědě. Socialistická a buržoasní vojenská věda se v některých směrech podstatně liší. V »Thesích« se hovořilo v podstatě jen o dvou základních rozdílných rysech socialistické a buržoasní vojenské vědy, o zásadně odlišném vlivu socialistické a buržoasní vojenské ideologie a o různých metodologických základech obou věd. S. plukovník Strokov ve svém diskusním příspěvku připomenul, že vedle společných zákonů platných ve válce pro obě strany, které tedy mohou obě strany podle svých možností poznávat a jich využívat, existují i specifické zákony, vlastní jen jedné společenské formaci. Důležitou předností socialistické vojenské vědy je, že může poznávat zákony, vyplývající ze socialistického společenského zřízení a jich využívat. Možnost využívat zvláštních zákonů ozbrojeného zápasu pak znamená využívat v nejširší míře předností našeho pokrokového zřízení. To je tedy třetí, nejdůležitější rozdílný rys socialistické a buržoasní vojenské vědy.

Představitel sovětských vojenských teoretiků s. plukovník Strokov se na jiném místě vyslovil i k novému pojmu »socialistická vojenská věda«, kterého je nyní často užíváno místo pojmu »sovětská vojenská věda«. Řekl, že je nesporně správné hovořit o vojenské vědě zemí socialistického tábora jako o socialistické vojenské vědě. Socialistické země mají jednotné společenské a státní zřízení, stejnou marxisticko-leninskou ideologii a p. Tato zásadní shoda však nesmí vést k ignorování konkrétních historických, národních, geografických a dokonce i některých ekonomických a politických podmínek a zvláštností. Každá socialistická země že proto má vedle spo-

lečných úkolů i své konkrétní úkoly souvisící především s jejími specifickými podmínkami, proto se v některých směrech liší i vojenská věda té nebo oné země. Proto vojenskou vědu socialistických zemí můžeme nazývat marxisticko-leninskou vojenskou vědou nebo socialistickou vojenskou vědou.

*

Význam teoretické konference k základním otázkám vojenské vědy nebyl jen v tom, že jednáním konference byly dále upřesněny názory na předmět a obsah vojenské vědy, na aktuální problémy soudobého vojenství, na vojenskou historii, vojenskovědeckou propagandu a výuku těchto otázek ve vojenských školách. V »Thesích«, v referátu a v diskusních příspěvcích se objevily i některé zásadní nedostatky v metodě vojenskovědecké práce v naší armádě. Řada vývodů autorů thesí i některé diskusní příspěvky zkoumaly problematiku předmětu a obsahu vojenské vědy jednostranně, srovnáváním a abstraktními filosofickými úvahami, tedy zvnějšku, naproti tomu někteří účastníci konference byli ochotni uznávat teorii jen potud, pokud jim odpovídá na bezprostřední jevy a potřeby praxe. V naší současné vojenskovědecké práci se tedy objevují dva rozdílné metodické nedostatky. Jedním z nich je filosofování hraničící někdy až se spekulativností, které vede k odtrhávání teorie od praxe, stejně jako druhá krajnost — *practicismus*, jehož představitelé by nejraději zúžili otázky vojenské vědy na problematiku taktiky nebo nanejvýš operačního umění. Pozoruhodné je, že u těch soudruhů, u kterých se objevily první z oněch nedostatků, nechybí chuť a vůle vidět problémy a přispět k jejich řešení. Často právě snaha rozřešit závažné otázky přes menší zkušenosti a nedostatečné konkrétní znalosti vede u nich k jednostranným závěrům. Naproti tomu u t. zv. praktiků je možno pozorovat nechť nebo i neschopnost řešit teoretické problémy.

Náčelník hlavní politické správy hovořil v závěrech konference o obou extrémech a označil za nebezpečnější v současné situaci, kdy se naše vojenskovědecká práce rozvíjí na nových základech, druhou krajnost — *practicismus*. Řekl, že projevy *practicismu* jsou v podstatě »... *důsledkem slabosti ideologické práce minulosti a jsou jen určitou formou dogmatismu v jiné podobě. Věc spočívá v tom, že se nám dosud nepodařilo podstatně překonat rámec formálního myšlení, nedostatečně vyzbrojujeme soudruhy metodou tvůrčího dialektického přístupu ke zkoumání jevů a nedostatečně rozvíjíme jejich schopnosti abstraktního myšlení. Neuvědomění si toho by mohlo mít značný záporný vliv na rozvoj vojenskoteoretického myšlení a konec konců i na samu praxi*...«. O zúženém pojetí teorie říká, že »... *pod domnělým bojem za jednotu teorie a praxe tak dochází k ještě většímu prohlubování rozporů mezi teorií a praxí, ke snižování účinnosti a významu teorie*...«. Tato slova však nejsou a nesmějí být chápána jako přehlížení druhého onoho nedostatku, teoretisování, proti němuž je třeba bojovat do všech důsledků.

Naproti tomu velmi potěšitelným zjevem byl celý duch jednání konference, otevřený názorový boj ve všech otázkách. O názorovém boji ve vojenskovědecké práci řekl s. generál Prchlik, že vývoj ve vědě není myslitelný tam, kde samo prostředí mu nevytváří výhodné podmínky. Tam, kde není kritiky a sebekritiky, tam se nedaří marxismu-leninismu ani jiným vědám, vojenskou vědu nevyjímaje. Naopak uvědomit si tuto skutečnost

že je zvlášť důležité v armádě, kde přísná centralisace je vyjádřena i systémem funkční podřízenosti. To svádí někdy zanášet principy i tam, kde nemají místa. *»Brání-li funkční přehrady tvůrčí a kritické diskusi, je-li řízení vědeckoteoretické a ideologické práce vůbec byrokratické, je obsahová stagnace vždy nevyhnutelná, i když budeme plánovat sebevíce diskusí a konferencí a vydávat sebelepší směrnice. Kritika a sebekritika v oblasti rozvíjení vojenské vědy bez ohledu na funkční zařazení kritizovaného se musí stát samozřejmostí.«*

Teoretická konference *»K základním otázkám vojenské vědy«* bude mít značný význam pro další rozvoj naší vojenskovědecké práce. Doporučujeme proto prostudovat materiál z konference, který bude vbrzku zveřejněn ve vojenském tisku.

Zpracoval kapitán Cyril Macík